

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Se, että jokainen etuuksia tarvitseva saisi omaa tilannettaan vastaavaa etuutta, on kannatettava tavoite, erityisesti jos etuuden saamisen myötä henkilö pääsisi myös tarvitsemiensa palvelujen piiriin. On kuitenkin huomattava, että kaikilla ei esimerkiksi kuormittavan elämäntilanteen takia ole voimavaroja hakea heille kuuluvaa tukea, ja ehdotettu kuukauden määräaika ensisijaisten etuuksien hakemiseen voi siksi näiden henkilöiden kohdalla ylittyä. Siksi on tärkeää, että harkinnanvaraa jätetään erilaisten elämäntilanteiden huomioimiseksi. Tarvittaessa ihmisille tulee tarjota tukea ja apua ensisijaisten etuuksien hakemiseen.

Ihmisten vaihtelevat elämäntilanteet tulisi huomioida myös velvoitteessa hakea kokoaikatyötä. Kaikilla toimeentulotukea saavilla ei ole mahdollisuutta tehdä kokoaikatyötä, ja osa-aikatyö voi olla esimerkiksi perhesyistä ainoa henkilön elämäntilanteeseen vaihtoehto. Työkyvyttömyyslain määritelmä ei myöskään kata kaikenlaisia työkyvyttömyyden muotoja ja syitä, miksi kokoaikatyö ei henkilölle ole mahdollista. Perusosaa ei tulisi alentaa niiltä ihmisiltä, jotka eivät tosiasiallisesti pysty työskentelemään kokoaikaisesti.

Esityksen mukaan toimentulotuen perusosan suuruutta voitaisiin alentaa 50 prosenttia, jos henkilö ei hae ensisijaisia etuuksia tai ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen. Perusosan alentaminen jatkuisi niin kauan kuin henkilö ei olisi hakenut ensisijaista etuutta tai ilmoittautunut kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. Näin suuri etuuden tason alentaminen on kohtuuton ja vaarantaisi monen etuuden saajan toimeentulon ja arjessa pärjäämisen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että perusosan alentamisen prosessin tehostamista. Tukea alennettaisiin nykyistä useammalta moitittavasti menettelleeltä henkilöltä niin, että ensin perusosaa alennettaisiin 20 prosenttia kuukauden ajaksi, ja jos henkilö ei korjaisi menettelyään, perusosaa

alennettaisiin 40 prosenttia enintään kuuden kuukauden ajan. Ehdotus ei ole kannatettava. Usein etuuden hakijoiden laiminlyönnit johtuvat siitä, ettei heillä moninaisista syistä ole esimerkiksi riittävästi tietoa, taitoa tai kykyä toimia järjestelmän vaatimalla tavalla. Perusosan alentaminen on epäreilu rangaistus niille henkilöille, joiden kohdalla moitittava menettely on johtunut alentuneesta toimintakyvystä, ja voi johtaa esimerkiksi kyvyttömyyteen maksaa vuokraa ja muita arjen välttämättömyyksiä. Etuuden alentamisen myötä riski velkaantumisen, häätöjen ja asunnottomuuden kasvuun lisääntyy.

SOSTEn tuoreen Sosiaalibarometrin vastausten mukaan toimeentulotuen alentaminen ei todennäköisesti edistä tuen saajien työllistymistä. Barometriin vastanneista sosiaalityöntekijöistä näin ajatteli jopa 77 prosenttia. Sen sijaan yksilöllinen ja pitkäkestoinen työllistymisen tuki on tehokkaampi ratkaisu tukea sosiaalietuuksien varassa elävien ihmisten siirtymää työelämään. Sosiaali-, terveys-, työllisyys- ja kuntoutuspalveluja tulisi myös kehittää niin, että ne vastaisivat ihmisten moninaisiin palvelutarpeisiin nykyistä paremmin. Toimivat yksilölliset palvelut ovat sanktioita ja etuuden saajien arjen kurjistamista parempi tapa tukea ihmisiä työllistymisessä. Sanktioiden sijaan pitäisi pyrkiä vahvistamaan ihmisten voimavaroja ja toimintakykyä. Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohdalla tarvitaan tarkempaa palvelutarpeen arviointia ja ohjausta heidän tarpeisiinsa vastaavien palvelujen piiriin.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Vastustamme ehdotettuja leikkauksia yli 18-vuotiaiden perusosien tasoon. Hallitus on jo tehnyt mittavia leikkauksia sosiaaliturvaan, joista erityisesti asumistuen leikkaukset osuvat erityisen kipeästi nuoriin ja pienituloisimpiin ihmisiin. Sosiaaliturvaleikkaukset ovat SOSTEn Sosiaalibarometrin mukaan lisänneet pienituloisten ihmisten ahdistuneisuutta, ylivelkaantumista ja häätöjä. Pienituloisten toimeentulon vaarantaminen lisää syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskiä. Asunnottomuus ja häädöt ovat jo lähteneet Suomessa kasvuun.

Toimeentulotuen taso on jo valmiiksi liian matala. Siitä lisää leikkaaminen on kohtuuton toimi, joka kurjistaa tuensaajien arkea ja voi näin vaikuttaa negatiivisesti heidän terveyteensä, hyvinvointiinsa ja toimintakykyynsä. Viimesijaisesta etuudesta leikkaaminen aiheuttaa lisää köyhyyttä, syrjäytymistä ja syventää eriarvoisuutta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyn tarkentamista. Asumismenojen määrittäminen kuntakohtaisesti on myönteistä, sillä on tärkeää, että rajat vastaavat kuntien todellisia vuokria ja että ihmisillä on mahdollisuuksia löytää normien

mukaisia asuntoja. Asumismenojen rajojen kehitystä on tärkeä seurata aktiivisesti ja tarvittaessa muuttaa niitä vastaamaan alueiden todellista vuokratasoa. Tämä tulisi huomioida myös sääntelyssä. Ihmisille tulee myös turvata riittävästi aikaa löytää uusi asunto, mikäli edellisen asunnon menot nousisivat normin yli ennen muuttamiskehotuksen antamista.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ei ole arvioitu riittävästi ehdotettujen muutosten vaikutuksia köyhyyteen ja toimeentuloaikutusten lisääntymiseen eri ihmisryhmissä. Toimeentulotuen leikkaaminen vaikeuttaisi tukea saavien pienituloisten taloudellista tilannetta erityisesti, jos myös muut sosiaaliturvan leikkaukset vaikuttavat samoihin ihmisiin. Eri leikkauksien yhteisvaikutuksia ihmisten arjessa pärjäämiseen pitäisi arvioida laajemmin.

Muu lausuntopalaute:

Suojaosan poistamisesta: Suojaosa on antanut tuen saajille mahdollisuuden parantaa omaa toimeentuloaan, hankkia työkokemusta ja kiinnittyä työelämään. Työssäkäynnin mahdollisuutta ei ole kannattavaa poistaa niiltä tuensaajilta, joilla mahdollisuus oman toimeentulon parantamiseen työnteon kautta on. Esityksessä sanotaan, että 150 euron suojaosan poisto vahvistaisi kannustetta irtautua toimeentulotuesta ja siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön, vaikka tutkimukset osoittavat, että suurella osalla toimeentulotuen saajista on työ- ja toimintakyvyn haasteita. Kokoaikatyön vastaanottaminen ei ole kaikille mahdollista, eikä suojaosan poisto siitä heille myöskään mahdollista tee. Pienituloiselle 150 euron lisätulo voi olla merkittävä apu esimerkiksi asumisen kulujen kattamiseen ja arjen hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Suojaosan poisto lisää syrjäytymisen, vuokravelkojen kasvamisen sekä häätöjen ja asunnottomuuden riskiä.

Vähäisiksi katsotuista avustuksista: Vähäiseksi katsotut muut tulos, kuten veronpalautukset, erilaiset rahalahjat ja vanhempien antamat avustukset, ovat tuensaajalle mahdollisuus säästää tai selvitä arjen hankinnoista, joihin toimeentulotuki ei muuten riitä. Niiden huomioiminen tuessa täysimääräisesti kurjistaa tuensaajien arkea entisestään ja lisää ulkopuolisuuden kokemuksen ja syrjäytymisen riskiä, emmekä siksi kannata ehdotusta.

Vuokranmaksusta suoraan vuokranantajalle: Ehdotuksen mukaan tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin jatkossa suoraan vuokranantajalle. Toimintatapa voi olla perusteltu silloin, jos asiakkaan taloudenhallinnassa on haasteita ja näin toimimalla pyritään ehkäisemään vuokravelan syntymistä. Toimintatapa ei ole kuitenkaan perusteltu kaikkien toimeentulotuen saajien osalta, ja asiassa tulisi säilyttää harkintavaltaa. Ihmisille tulee antaa mahdollisuus huolehtia omasta taloudestaan ja vuokranmaksustaan, jos he niin toivovat.

Sormunen Hilma
Nuorisoasuntoliitto NAL ry